

Het doel is kraakhelder, nu de weg erheen nog

Eric Nederkoorn

Ook zonder scherpe tegenstellingen kan een paneldiscussie best wat opleveren. Dus als **Henriëtte Post, directeur van het Fonds Podiumkunsten** zich al na tien minuten verontschuldigt voor de dreigende eensgezindheid achter de vijfhoekige tafel, stelt moderator **Thomas van Dalen** haar gerust. „Kunsten '92 zit hier heftig mee te schrijven. Het gaat niet om onderlinge tegenstellingen, maar om wat we eruit halen.”

Dit is de gedachte achter het debat onder de titel 'De toekomst van het cultuurbeleid', dat Kunsten '92 op deze zaterdagmiddag van Eurosonic Noorderslag in de Groningse Oosterpoort in de benen heeft geholpen: geef niet alleen een antwoord op de vraag 'waar staan kunst en cultuur voor', maar vertel er ook even bij hoe we dat antwoord gerealiseerd krijgen. Wat is, kortom, de beste lobbystrategie voor Kunsten '92 om de kunsten een prominente plek te bezorgen in de komende verkiezingsprogramma's.

VPRO-directeur **Lennart van der Meulen** (tevens Kunsten '92-bestuurder) trapt af op Van Dalens vraag wat er in deze veranderende wereld het meest relevant is voor de cultuursector. „Ik ben twee dagen in Groningen, zie overal bandjes spelen. Muziek verbreedert. Ik ben bij de Bowie-tentoonstelling geweest en zie dat zo'n popicoon mensen een identiteit verschaft, of in vooral de jaren '70 en '80 heeft verschaft. Identiteit verschaffen is de grootste uitdaging voor kunst en cultuur: identiteit van mensen, van gemeenten, van een regio, van een land, Europa. Die identiteit wordt niet meer bepaald door de kerk of door sociale verbanden, maar door economieën, door geopolitieke conflicten.

Kunst en cultuur moeten als geen ander in staat zijn die identiteit op een goede manier vorm te geven.” In zijn visie kunnen kunstenaars bijvoorbeeld, samen met wetenschappers en intellectuelen, een bijsturende rol spelen in het hyper actuele vraagstuk over de migratie, dat nu wordt gekleurd door angst en xenofobie.

Net zo relevant voor Van der Meulen: „Kunst en cultuur vormen de ruggengraat van Nederland als creatief kennisland. We zijn hier goed in handel en industrie en als kunst en cultuur hoor je midden in zo’n privaat/publieke samenleving te staan.”

Patty Wageman, directeur van Museum De Buitenplaats, is het volkomen eens met de identiteitsverschaffende functie die Van der Meulen de kunst toedicht. „Ik zeg daarbij: kijk niet naar trends, want die zijn vluchtig, kijk naar waarden die je voor de kunst belangrijk acht.” Haar museumsector heeft in 2011 vijf van die waarden gesignaleerd. „Twee belangrijke daarvan zijn de belevingswaarde en de verbindende waarde. Ze helpen inderdaad identiteit vorm te geven. Die verbindende kracht kan mensen samenbrengen en ze ook kritisch tegenover elkaar laten staan.” Zonder dat de opposenten elkander onfatsoenlijk in de haren vliegen, denkt het welgevulde panelzaaltje er achteraan.

„Nee!”, reageert Wageman op de vraag van de moderator of zij ook vindt dat de kunsten in deze tijd van verwarring de taak hebben die verwarring te tackelen. „Nee! Kunst moet er zijn voor de creatieve reflectie op de situatie van nu, maar niet verder gaan. Daarbij stel ik vast dat kunst en haar reflectie van alle tijden is. En van alle werelden. Naast het heden moet het verleden behouden blijven.”

De identiteitsvorming staat ook met stip op één bij **Henriëtte Post**.

„Waar identiteitsverschaffing vroeger via de kerk verliep, is die nu zeg maar verhorizontaliseerd. Echte verbondenheid zoek je dicht bij huis. De eigen omgeving is belangrijk voor de vorming van je identiteit. Kunst kan je helpen bepalen bij de vraag hoe je in het leven staat, en tegelijk biedt ze de ruimte om talenten te benutten om daarmee zelf een bijdrage aan de wereld te leveren. Uitsluiting van dat proces is een grote bedreiging.”

Volgt opnieuw een 'nee' op een vraag van Van Dalen, nu op die of kunst - na het wegvallen van de kerkenrol – normerend moet zijn. „Alleen vind je binnen de kunstvormen gelijkgestemden met wie je normen en waarden deelt.”

Na dit betrekkelijk hoge abstractieniveau daalt **Arie Wink**, in eigen bewoordingen 'als eenvoudig directeur van het Noord Nederlands Toneel', af naar de praktijk. „Ik zie dat toneel, dans, muziek en beeldende kunst niet langer op zichzelf staan. Er ontstaan steeds meer cross-overs. Jonge mensen maken het onderscheid niet meer, dat zie je terug op de opleidingen en daarop moeten we inspelen.” Zijn NNT brengt zo'n cross-over structureel in praktijk door op directieniveau een samensmelting aan te gaan met dansgezelschap Club Guy & Roni. Op artistiek gebied zochten Guy Weizman en Roni Haver en Ola Mafaalani en Ko van den Bosch al op, direct na de komst van de laatste twee naar Groningen, acht jaar geleden. Wink: „Bij onze grote voorstelling *Borgen* staan straks dertig man op het toneel. Er dansen acteurs die eerst niet eens wisten dat ze het konden. Er zit muziek bij. Een spannende versmelting.”

Tegenover deze theaterrevolutie binnenshuis voelt Wink een aanhoudende, akelige druk van buitenaf. „Het is ongelooflijk dat we elke keer weer ons bestaansrecht moeten bewijzen. Dat cijferfetisjisme! Die prestatieafspraken waaraan je moet voldoen! Ik zeg: beoordeel mij niet op aantallen, beoordeel me op de kwaliteit die ik lever.”

Voor wethouder van (onder meer) cultuur in Groningen **Paul de Rook** is de uitdaging voor de kunst gelijk aan die van andere sectoren in de samenleving. „Wanneer ik als wethouder in de metaalindustrie beland en vraag waarmee ze daar bezig zijn, dan luidt het antwoord: 'De metaalindustrie is momenteel zwaar in transitie'. Kom je bij de Publieke Omroep, dan is die ook 'zwaar in transitie', en ontmoet je een directeur van Gasterra, dan is 'de energiewereld zwaar in transitie'. Om een citaat van Jan Rotmans, hoogleraar transitiekunde, te parafraseren: noem mij eens een sector die níet in transitie is?”

Daar hoorden we duidelijk iemand in de zaal grommen: „De politiek.”

Aan die collectieve verandering kleeft, naast de positieve kanten, ook een bedreiging, stelt de wethouder. „Zoals Arie al constateerde: wat heeft nog automatisch bestaansrecht? Alles moet steeds opnieuw worden bewezen. Dat zorgt voor onzekerheid. Als je kostje is gekocht en alles verandert, dan is dat eerder een bedreiging dan een kans. Wat mij zorgen baart is de polarisatie van standpunten. Het midden wordt leeggezogen. Ik las laatst een interview in de Volkskrant met een Noord-Ier. In het vroegere conflict tussen katholieken en protestanten in zijn land werd je gedwongen partij te kiezen. Nuance was geen optie. Nu zie ik dat wij op extreme standpunten met extreme reacties komen, die nieuwe extreme tegenreacties oproepen, enzovoort. Dat komt niet zomaar goed. In dat proces kan de kunst een goede rol spelen.”

Daarnaast stelt De Rook nog vast dat de wijzigende verhouding tussen publieke en private sector in onze samenleving gevolgen heeft voor de kunsten. „Anderen dan alleen de overheid spelen een rol in het publieke domein. Deels omdat de overheid zich terugtrekt, maar ook omdat steeds meer individuen en groepen bereid zijn om in dat domein een rol te spelen. Dat kan voor de kunst zowel een gevaarlijke ontwikkeling zijn als kansen opleveren.”

Patty Wageman: „Die publiek/private samenwerking is niet nieuw! Die dateert al van de twaalfde eeuw. We moeten uitkijken dat we ons niet blindstaren op het succes van grote projecten zoals Bowie-concert van het Noord Nederlands Orkest, vanmiddag op de Grote Markt, waar drieduizend man op af zijn gekomen. Dat is mooi, maar daartegenover staat dat, bij een zware focus op zulke evenementen, de ruimte voor het experiment dreigt te verdwijnen. En die is juist belangrijk voor kritische reflectie. Uit die reflectie kunnen nieuwe dingen ontstaan. Verlies dat niet uit het oog!”

Thomas van Dalen wil dan maar meteen van haar weten welke beweging de kunstsector zou moeten maken om die collectief gewenste identiteitsverschaffing te bewerkstelligen. Wageman: „Beweging? Geen! Want dat zou betekenen dat je iets gaat volgen. Zoals een trend. Cultuur is een uiting van een reflectie waarbinnen even wordt gesudderd voordat iets naar boven komt. De cultuur moet niet ineens van links naar rechts

gaan, maar een autonome houding nastreven. Natuurlijk zonder zich af te sluiten van het publiek en de maatschappij.”

Van Dalen constateert dat Wageman, binnen dat sudderen, ook bezoekersaantallen moet scoren. „Ja”, antwoordt de museumdirecteur, en Groningen is tien minuten dichtbij, wij zitten niet bij een centraal station zoals het Groninger Museum en de bus rijdt niet zo vaak. Ons missiestatement richtte zich altijd sterk op het noordelijk realisme. Op het lokale. Ik heb bij mijn aanstelling gezegd: we leven in een wereldmaatschappij, ik wil af van dat lokale. Identiteit wordt niet alleen opgebouwd uit wat je hier in de omgeving vindt. Figuratieve kunst, prima, dat mag weer nadat het lang een ondergeschoven kindje is geweest, maar dan wil ik figuratie van alle tijden, en ook de grenzen ervan opzoeken. En ja, ook wij werken met cross-overs. Zo voed je elkaar.” (Met concerten bijvoorbeeld).

De cross-over is ook voor Lennart van der Meulen bij de VPRO een sleutelbegrip. „Waar je vroeger helder gedefinieerde media had, hebben nu ook de kunstensector, overheidsinstellingen, bedrijven, politieke partijen, wie niet, met een eigen mediapoot. Dat betekent voor ons als VPRO dat we niet langer alleen zenden maar een podium worden, contact zoeken. Kunst was vroeger het toefje slagroom op de samenleving, daarna werd het een linkse hobby en nu zijn kunst en cultuur een domein waarop veel partijen zich werpen. Wij doen dat vanuit vrijheid, humanisme, scheppingsdrang. De commercie doet dat op zijn eigen wijze en politici maken er ook gebruik van. We strijden op zelfde plek, vanuit verschillende invalshoeken. Kijk naar TivoliVredenburg in Utrecht. Dat heet een muziekpodium te zijn, maar daar organiseer je festivals, daar organiseer je je stad, het bedrijfsleven kan er terecht. Het gaat daar om de toekomst van Utrecht, het is een maatschappelijke instelling geworden. Dat is de goeie weg, instellingen moeten hun deuren opengooien, hun publiek zoeken. Als dat blijft liggen, doe je iets niet goed.”

Henriëtte Post: „Vanuit de kunsthoek wordt vaak met dedain gesproken zodra de zin ‘het publiek zoekt een belevenis’ opduikt. Als je het letterlijk opvat, kun je ook bedenken dat mensen zoeken naar een ervaring die

zin geeft aan hun leven.” Thomas van Dalen wil weten of aanvragers bij haar Fonds ook al over de oude grenzen heen springen. Post: „Niet iedereen maakt zo’n sprong. Er leeft soms een onnodige angst om de autonomie te verliezen. Maar kijk naar theatermaker Lotte van den Berg. In haar voorstellingen zoekt ze de confrontatie met het publiek en geeft nu les in zorginstellingen. Dat doet ze vanuit dezelfde artistieke drive, zonder het als een degradatie te ervaren.”

Ook het NNT stapt geregeld van het toneel af. „We werken in Oost-Groningen en in Emmer-Compasuum met vmbo-scholieren. Rond de thema’s van onze grote zaal-voorstellingen zit steevast een randprogrammering, waarin we het publiek bij dat thema betrekken”, zegt Arie Wink. Dat doet het gezelschap al tijden. Een voorbeeld: indertijd organiseerde het NNT rond *Medea* bijeenkomsten over kindermoord door moeders. Wink: „*Elf Minuten* ging over straatprostitutie. De hoerenmadam van de Bornholmstraat regisseerde onze spelers.”

Wat betreft over grenzen stappen komt Wink nog even terug op de samenwerking op het toneel van zijn gezelschap met Club Guy & Roni. „Het is best lastig. Schouwburgdirecteuren vragen mij: wat krijg ik dan te zien? Dat lef moet je dan toch hebben. Op korte termijn willen we onze oude Machinefabriek (het huistheater) uitbreiden en daar meer gezelschappen uit de stad een plek geven. Mensen binnenhalen, zodat ze letterlijk kunnen zien hoe toneel en dans worden gemaakt. Ik zou, zoals voetbalclubs, bij wijze van spreken jeugdelftallen willen hebben. Geef mij daarvoor geormerkt geld. Dan leiden wij die jonge mensen, net van school, gezamenlijk op.”

Paul de Rook heeft als wethouder net een verse cultuurnota door de Groningse gemeenteraad geloodst. Thomas van Dalen: „En welke rotschop heeft deze wethouder daarin uitgedeeld aan de kunstsector? Herkennen we het verhaal van tot nu toe daarin?”

De Rook: „Is de overheid er om rotschoppen uit te delen? Wat ik heb vastgesteld is dat je kunst en cultuur niet los kunt zien van andere maatschappelijke thema’s. Je moet niet raar opkijken wanneer mensen

geen verbindingen leggen, zolang de overheid, zoals nu, blijft opereren in kokers. Cultuur met cultuur, onderwijs met onderwijs, sport met sport. We moeten die boel opengooien. Als we cultuurbeleid maken, moet dat ook gaan over andere maatschappelijke ontwikkelingen, zoals de decentralisatie van de zorg, zoals stadsontwikkeling. In het Ebbingekwartier in Groningen gaan we bij De Machinefabriek huisvesting regelen voor gezelschappen, waarover Arie het net al had. Cultureel Samen. Dat heeft een gigantische uitstraling voor dat gebied. Als we plannen hebben voor het A-kwartier, een andere wijk in de binnenstad, dan speelt cultuur daarin een grote rol, omdat die voor de uitstraling van de stad als geheel belangrijk is. De overheid moet dus niet zeggen wat de kunsten moeten doen, maar die tastbaar op weg helpen.”

Als iets verkalkt is, moppert de wethouder, dan is het wel de rijksoverheid. „Een gesprek over cultuur voer je alleen met het betreffende ministerie, een gesprek over economische ontwikkelingen alleen op het ministerie van economische zaken. Zoek verbindingen! In het Noorden zijn we nu bezig met een gemeenschappelijk cultureel programma, voor steden met hun regio, waarin ook gebiedsontwikkeling, toerisme enzovoort een rol spelen.”

Voor de wethouder is boven alles het investeren in talenten de allerbelangrijkste opdracht. „Als je het hebt over cijferfetisjisme, over economische belangen, dan is het daar waar het misgaat. Jonge mensen zijn commercieel minder aantrekkelijk. Maar wel 't belangrijkste. Als wethouder van ook sport was ik eens bij een voetbalclub die een ledenstop had ingevoerd, omdat ze er te veel hadden. Er kwam dus niks bij. Eerst hadden ze geen F'jes meer. Dus twee jaar later geen E'tjes. Vier jaar later geen D'tjes, zes jaar later geen C's en na tien jaar zouden ze geen A-selectie meer hebben. Dat gevaar dreigt ook in de kunstontwikkeling. Daarnaast scheppen we in Groningen experimenteerruimte. Met een hekje eromheen. Daarbinnen zeggen we: we geven je een kans, het mag misgaan. We zien wat gebeurt en leren van de effecten. Onder het motto: You Win or You Learn.”

Ook al is ook Henriëtte Post voor het experiment, ze verdedigt de vastgepinde, vierjarige subsidieverstrekking. „Dat doen we omdat we

hopen dat er instellingen ontstaan van nationale en internationale betekenis, die wat langer kunnen produceren, mooie dingen maken. Er moeten een balans zijn tussen de experimenteerruimte en dat type instellingen, want als je dat verloochent versnipper je al je artistieke inspanningen.”

De moderator vraagt aan Henriëtte Post of ‘dereguleren’ – wat vanuit de Raad voor Cultuur nu dat noordelijke samenwerkingsexperiment mogelijk maakt – haar bekend in de oren klinkt. „Jazeker”, antwoordt ze, „maar eerder nog ‘beleidsarm’. Hoe beleidsarmer de regelingen, des te meer mogelijkheden dat onze subsidieaanvragers biedt. Aansluitend op wat Paul zegt, vind ik dat er tussen rijk en lokale overheid een nieuwe verdeling van taken moet komen. Niet zomaar een decentralisatie, dat is te simpel. Maar wij lopen er als fondsen tegenaan dat gemeenten zwaar bezuinigen op hun podia. Tegelijkertijd wordt van gezelschappen wel een verkoopprestatie verlangd. Wij kunnen daar geen beleid meer op maken.”

Als Van Dalen aan Lennart van der Meulen vraagt wat hij in deze tijd verwacht van politici, dan lijkt het of hij daarvan schrikt. „Van politici?!” Gegrinnik in de zaal.

Van der Meulen: „De politiek heeft de neiging om bij ieder vraagstuk de ressentimenten uit de kast te halen. Als je daar niet overheen stapt, los je geen enkel probleem op. Stop die ressentimenten dus terug in de kast, los de problemen juist op met sentiment, met gevoel, spiritualiteit en met daadkracht. We hebben een sterke creatieve sector, we hebben de infrastructuur, het onderwijs is er, we doen aan talentontwikkeling, maar dit alles is in de afgelopen paar jaar zodanig afgeknepen dat we meer bezig zijn de eindjes aan elkaar te knopen dan dat we in de vaart der volkeren nieuwe dingen doen. Haal die financiële klem van het debat! Kijk naar de sector en zie dat het zin heeft om daarin te investeren.”

En zo weet van der Meulen nog wel een opdracht voor de politiek. „Voorafgaand aan dit debat is net de popcoalitie bijeengewees. In de popmuziek wordt de waarde van de producten niet gekapitaliseerd bij de makers, maar bij degenen die hun producten distribueren. Dat is een

complex, geglobaliseerd probleem. De grote jongens moeten op Europees niveau worden aangepakt. Nu laten we ze lopen. Ik kan niet namens de Publieke Omroep onderhandelen met Google of Apple, dat moet op hoog politiek niveau, want ik krijg daar alleen met marketingjongens te maken.”

Thomas van Dalen wil van Patty Wageman graag weten welk type lobby haar op weg heeft geholpen. „Mmm, lastige vraag voor mij, op dit moment”, reageert ze besmuikt. „Mijn provincie, Drenthe, geeft aan dat ze heel duidelijk voor cultureel erfgoed kiest en de kunsten minder belangrijk vindt. Wat is dan een sterke lobby... Ik moet de politici bijbrengen dat kunst de rol vervult die wij hier hebben vastgesteld. Ik zoek in mijn museum de grenzen op, zoek samenwerking, en dan kom ik nu noodgedwongen toch weer in Groningen terecht, omdat daar de kunstacademie en de universiteit zitten.”

Arie Wink: „Onze lobby moet zich er op richten dat we niet telkens opnieuw ons bestaansrecht moeten bewijzen. Daarbij leidt het VVD-verhaal, dat we ons op bijdragen van het bedrijfsleven moeten richten, tot drie keer niks. Het meest ontluisterende is dat het belang van de cultuur voor de vestigingsstad wordt genegeerd. Zo leek het mij logisch om bij de Rijksuniversiteit aan te kloppen, een grote werkgever, een academische instelling waarvan je denkt dat cultuur toch ook belangrijk is voor studenten en dat de RUG dus wel de eerste is die ons zou mogen steunen. De keuze was tussen een pakket van duizend en eentje van vijfhonderd euro. Zelfs dat laatste was ze nog te veel om een partnerschap aan te gaan. Verbijsterend.”

Later, 's avonds, in de rij buiten De Oosterpoort voor popfestival Noorderslag zou Paul de Rook nog eens op zijn kokerverhaal terugkomen, om deze universitaire afwimpeling te verklaren. „Het ministerie van Onderwijs legt de universiteit op haar geld alleen in onderwijs te steken. Vandaar zo'n weigering. Dat moet dus anders.”

Wink: „Verder zou ik mijn lobby richten op de educatie. Tot nu toe zijn wij altijd afhankelijk van de creatieve leraar cultuur op school. Ik wil dat gewoon in mijn huis hebben. Ik wil dat kinderen daar terecht kunnen.

Geef me die ruimte, beschrijf dat, dan kan ik er binnen mijn budget geld voor vrij maken, zonder dat ik mijn eigen inkomsten opvreet. Het zou mooi zijn als in verkiezingsprogramma's daarvoor waardering komt.

Voor een effectieve lobby, zegt Lennart van der Meulen, moet je eerst zorgen dat je als instelling sterk staat. Krachten mobiliseren. „Veertig mailtjes van publiek doen nog altijd veel bij ambtenaren.” Punt twee, zegt hij: „Probeer uit die kleine cultuurwereld te komen, weg van alleen de wethouder van cultuur, de cultuurambtenaar, de woordvoerder. Dat zijn mensen die gek genoeg veel voor zichzelf houden. Kortgeleden moesten we aan twaalf PvdA-kamerleden uitleggen wat het Medialab is. Dat hadden ze van hun eigen woordvoerder cultuur nog niet mogen vernemen. Dus je moet er ook mensen van buiten de cultuurhoek bij betrekken.” Dan heeft Van der Meulen nog een derde punt: kaders veranderen. Voor een beter imago. „Je moet *reframen*. We worden continu geframed. Kies een ander perspectief. Zo zijn we bijvoorbeeld niet een onderdeel van de gesubsidieerde sector, maar van de creatieve sector.”

Thomas van Dalen telt alles bij elkaar op en concludeert: „Kunsten '92 moet vervijfvoudigen. Zoveel werk is er te doen.”

Van der Meulen: „Er is al veel gebeurd, dankzij ons secretariaat. Je moet niet alleen met landelijke politici praten, maar op plekken zijn waar het gebeurt. Daarom hebben we G9 opgestart, het overleg tussen negen grote gemeenten, netwerken opgericht, zijn we meer in de stad en regio gaan zitten. De emancipatie van die regio's leidt dan weer tot wantrouwen bij Kamerleden, die zeggen: 'Wij vertrouwen gemeenten echt niet als het gaat om weggeven van subsidieregelingen, wij willen de regie houden'.”

Henriëtte Post ziet in een ontstaan van de popcoalitie een effectieve stap om tot een betere lobby te komen. „Ook de podiumfestivals hebben zich op een luchtige manier georganiseerd. Dat heeft in de Tweede Kamer al effect gesorteerd.”

De moderator geeft de Groningse wethouder, als gastheer in deze stad, het laatste woord. De Rook voorziet een lastige klus, met die lobby.

„Lobby’s komen van alle kanten. Van de zorg, van de ANWB, ga maar door. Wat helpt is dat je niet puur en alleen vraagt, maar ook iets aanbiedt. Niet: ‘U zou ons ontzettend helpen als...’ maar: ‘Wij gaan dit doen, dat doen, zus doen, zo doen, we hebben daar wat geld vandaan, die doet mee, en als u nou nog even het laatste zetje geeft...’ Dan moet je een heel sterk verhaal hebben als bestuurder als daar niet op ingaat.”